

VEDECKÉ ZASADNUTIE V MOSKVE VENOVANÉ STÉMU VÝROČIU SMRTI LUDOVÍTA ŠTÚRA

26. januára 1956 sa konalo v Moskve vedecké zasadnutie venované stému výročiu smrti vynikajúceho verejného a politického činiteľa, vedca a literáta, obetavého vlastenca slovenského národa, Ludovíta Štúra (1815—1856). Zasadnutie organizoval Slovanský ústav Akadémie vied SSSR spolu so Slovanským výborom SSSR a Sväzom sovietskych spisovateľov. Zasadnutia sa zúčastnili členovia československého vyslanectva na čele s mimoriadnym a splnomocneným vyslancom Československej republiky Jaromírom Vošahlíkom.

Účastníci zasadnutia si vypočuli tri referáty.

Verejnou činnosťou Ludovíta Štúra sa zaoberal vo svojom referáte kandidát historických vied G. E. Sančuk. Podal krátku charakteristiku sociálno-ekonomickej situácie na Slovensku v prvej polovici 19. stor. Koncom 18. stor. a začiatkom 19. stor. sa na Slovensku začínajú rozvíjať kapitalistické vzťahy a vznikajú nové spoločenské triedy — buržoázia a proletariát. Formuje sa slovenský huržoázny národ. Sociálno-ekonomicke zmeny vyvolali národnooslobodzovacie hnutie, ktoré vyvrcholilo v tridsiatych a štyridsiatych rokoch 19. stor. Vodcom pokrokového smeru v slovenskom národnom hnutí sa už v tridsiatych rokoch stáva Ludovít Štúr.

G. E. Sančuk po vypočítaní bibliografických údajov poukázal na zákonitosť Štúrovho príchodu do tábora národnooslobodzovacieho hnutia. Formovanie spoločenských a politických názorov L. Štúra napomáhala viacej faktorov: poznávanie činnosti veľkých „buditeľov“ Jungmanna, Šafárika, Kollára, štúdium na bratislavskom evanjelickom lýceu, ktoré bolo v tom čase najväčším kultúrno-osvetovým strediskom Slovákov, aktívna účasť v mnohých vlasteneckých podujatiach slovenských študentov. Veľký plyv na utváranie Štúrovho svetonázoru malo štúdium Heglovej filozofie.

Hlavným motívom Štúrovej politickej činnosti bol boj za oslobodenie slovenského ľudu spod národnostného útlaku. Hlavný cieľ národného hnutia videl Štúr vo vybojovaní práv na samostatný kultúrny vývin slovenského ľudu, v zrovnoprávnení s inými národmi Rakúsko-uhorskej monarchie. Za obrovskú silu v boji proti národnostnému útlaku pokladal Štúr široké masy ľudu. Preto vytýčil ako naliehavú úlohu národného hnutia, aby slovenská inteligencia vzdelávala a aktivizovala slovenský ľud. Na konci tridsiatych rokov 19. stor. vystupuje L. Štúr už ako všetkými uznaný vodca slovenského národného hnutia. Štúr sa neustále zaoberal myšlienkou, že pre slovenský ľud je nevyhnutné dosiahnuť predovšetkým podmienky pre vývin slovenského jazyka a literatúry, postaviť sa na aktívny odpor proti maďarizácii, zjednotiť všetky sily v boji za národnú kultúru. Štúrov boj o vytvorenie slovenského literárneho jazyka zrozumiteľného všetkému ľudu, jeho aktívne prejavy proti maďarizácii podporovali rast národného uvedomenia Slovákov. Vytvorenie slovenského

literárneho jazyka umožnilo Štúrovi širšie rozvinúť jeho verejnú činnosť. Roku 1845 Štúr dostal povolenie vydávať Slovenské národné noviny, prvé noviny, ktoré vychádzali v slovenskej reči a stali sa účinným prostriedkom na organizovanie národného hnutia.

Vrcholom Štúrovej politickej činnosti bolo jeho vystúpenie ako poslanca Uhorského snemu v predvečer revolúcie roku 1848. E. Štúr uvítal začiatok revolúcie: pomáha organizovať Slovanský sjazd v Prahe, kde vystupuje s kritikou Rakúsko-uhorskej monarchie, zúčastňuje sa pražského povstania. No skutočnosť, že slovenská buržoázia nemala pevnú sociálnu bázu a politické skúsenosti, ako aj pokles slovenského národného hnutia v dôsledku nacionalistického vzťahu niektorých predstaviteľov maďarskej revolúcie k nemu, zmenila Štúrovo stanovisko a privedla ho k chybným činom — dostal sa medzi protivníkov maďarskej revolúcie.

Po porážke revolúcie roku 1848 Štúr bol prenasledovaný, avšak ani v tomto období neprestal verejne účinkovať. Hlavnou formou jeho účinkovania je teraz literárna činnosť, v ktorej sa zameral na upevnenie slovenského jazyka. Nesprávne Štúrovo činy počas revolúcie, panslavistické idey, ktoré sa odrazili v jeho diele *Slovanstvo a svet budúcnosti*, sú dôkazom protirečivosti jeho svetonázoru. No Štúrovo chyby a protirečenia — ako zdôraznil G. E. Sančuk — nesmú zatieniť základnú pokrokovú líniu — boj za národné oslobodenie a svojrázny vývin slovenského národa.

Kladnou stránkou Štúrovej verejnej a vedeckej činnosti bola snaha upevňovať priateľstvo a bratstvo slovenského národa so všetkými slovanskými národmi.

Doktor historických vied S. A. Nikitin predniesol referát na tému *Ludovít Štúr a národný boj južných Slovanov v tridsiatych a štyridsiatych rokoch 19. stor.*

S. A. Nikitin poukázal na spoločný sociálno-ekonomický vývin slovanských národov v Rakúsko-uhorskej monarchii a širšie rozviedol otázku vzájomných stykov a vplyvov ideológie a ideológov národnooslobodzovacieho boja slovanských národov. U všetkých Slovanov žijúcich v rámci Rakúsko-uhorskej monarchie sa ujala myšlienka slovanskej vzájomnosti, sformulovaná J. Kollárom a v štyridsiatych a päťdesiatych rokoch rozvinutá E. Štúrom.

S. A. Nikitin túto všeobecnú tézu konkretizoval, na základe nových historických materiálov podrobne osvetlil otázku spojitosti medzi ilýrskym hnutím v Chorvátsku a slovenským a českým národným hnutím. Základné požiadavky ilýrskeho programu sa sústredili na boj za vytvorenie chorvátskeho literárneho jazyka. Ilýri rozvíjali myšlienku jednoty juhoslovanských národov, za základ ktorej pokladali spoločný jazyk. Tie isté črty charakterizovali aj Štúrov národný program týkajúci sa slovenského národného hnutia. Preto Štúrovo myšlienky mali vrelý ohlas u činiteľov ilýrskeho hnutia v Chorvátsku. S. A. Nikitin poukázal na to, že otázka nespočívala iba v spoločných podmienkach, v akých boj prebiehal, ale aj vo vplyve príkladu, skúseností a názorov samotného E. Štúra.

S. A. Nikitin podrobne rozobral osobné styky Ludovíta Štúra s vodcami ilýrskeho hnutia — Gajom, Stankom Vrazom, Mirkom Bugovičom a i. E. Štúr bol v úzkom spojení najmä s vodcom ilýrskeho hnutia Gajom. Toto spojenie sa udržiavalo osobným kontaktom, systematickou korešpondenciou, ktorá obsahovala vzájomné informácie o národnej činnosti a prebiehajúcich udalostiach, vzájomným vymieňaním kníh a spoluprácou na nich. E. Štúr v Bratislave a J. Kollár v Budapešti rozširovali chorvátske knihy a pričínili sa o úspech ilýrskej propagandy. Štúrovo spojenie s ilýrskym hnutím, to, že jeho priamym účastníkom bol Štúrov žiak Slováč Bohuslav Šulek, vytváranie študentských spolkov v Chorvátsku podľa vzoru bratislavského

študentského spolku atď. svedčia o značnom vplyve L. Štúra a slovenského národného hnutia na chorvátske národné hnutie.

S. A. Nikitin podrobne rozobral spojenie slovenského národného hnutia so srbským. Vplyv ideí L. Štúra na hnutie Srbov vo Vojvodine pripadá do neskorších rokov. V chorvátskom hnutí sa tento vplyv odrážal predovšetkým v boji za jazyk, naproti tomu v srbskom hnutí sa silnejšie prejavil v preberaní všeobecných Štúrových myšlienok a jeho názorov na budúcnosť Slovanov. Vo Vojvodine využili vo väčšom meradle ako v Chorvátsku organizačné skúsenosti slovenského hnutia, čo sa prejavilo najmä v masovom vytváraní študentských a mládežníckych spolkov. Bolo to preto, že mnohí poprední účastníci hnutia vo Vojvodine boli priamymi Štúrovými žiakmi (Svetozár Miletič, Pavel Popovič, Marko Popovič a i.).

Srbi z Vojvodiny vo svojej periodickej tlači uverejňovali materiály, ktoré značne popularizovali myšlienky Jána Kollára a Ľudovíta Štúra.

Študentské a mládežnícke spolky na Slovensku a v Srbsku udržiavali medzi sebou živé styky. Mládežnícke organizácie, ktoré vznikli v Srbsku v štyridsiatych rokoch, stali sa základom pre vytvorenie srbskej Omladiny, ktorá v šesťdesiatych a sedemdesiatych rokoch 19. stor. zohrala veľkú úlohu v kultúrnych i politických dejinách juhoslovanských národov. Vytvorenie Omladiny je nerozlučne späté so Štúrom a jeho vplyvom na srbskú mládež.

Štúrova činnosť v období roku 1848 pomohla teda upevniť styky medzi Slovanmi, podporovala rast odporu proti odnárodňovaniu a pomohla formovať tézy programu národného boja. Štúrove myšlienky zjednotili Slovanov žijúcich v Rakúsko-uhorskej monarchii v ich spoločnom boji za národný vývin a národnú kultúru.

Ľudovít Štúr nebol len vynikajúcim vodcom národnooslobodzovacieho hnutia slovenského ľudu, ale aj veľkým vedcom v oblasti jazykovedy. S jeho menom je spojené vytvorenie súčasného slovenského literárneho jazyka, zostavenie prvej slovenskej gramatiky a slovníka. Ľudovít Štúr je zakladateľom slovenskej filológie. O tejto Štúrovej činnosti hovoril kandidát filologických vied N. A. Kondrašov vo svojom referáte *Ľudovít Štúr a formovanie slovenského literárneho jazyka*.

Najdôležitejšou črtou dejín slovenského literárneho jazyka je, že jeho vznik je bezprostredne spätý s obdobím ustanovenia slovenského národa. N. A. Kondrašov podal krátku charakteristiku dejín vývinu písomného jazyka na Slovensku. Od 15. do 18. stor. používal sa na Slovensku ako písomný jazyk jazyk český. Českým jazykom sa viedli mestské knihy, písali sa vedecké práce, historické a náboženské diela. Normou bola biblická čeština, český literárny jazyk, unifikovaný v *Kralickej biblii* (1579—1593). Po bitke na Bielej hore v Čechách zmohutnela katolícka reakcia, nastáva obdobie kultúrneho úpadku. Úpadok kultúry českého jazyka sa prejavuje aj v kultúrnom živote na Slovensku. Kým evanjelici aj naďalej používajú češtinu, katolíci začínajú vydávať nábožensko-populárne knihy napísané jazykom, obsahujúcim prvky ľudovej reči, aby tak zosilnili svoj vplyv na ľudové masy. Za takýchto podmienok bol urobený prvý pokus vytvoriť slovenský literárny jazyk. Pokúsil sa o to katolícky kňaz Anton Bernolák (1762—1812). Roku 1790 vydal *Slovenskú gramatiku*, prvé gramatické spracovanie slovenského jazyka. No Bernolákom rozpracovaná gramatická sústava slovenského jazyka sa neujala a na Slovensku sa aj naďalej používala čeština.

Vytvorenie súčasného slovenského literárneho jazyka je spojené s činnosťou Ľudovíta Štúra, s bojom za slovenský literárny jazyk v štyridsiatych rokoch 19. stor., ktorý sa rozptýl v súvislosti s rozmachom slovenského národného hnutia.

L. Štúr, keď zdôvodňoval nevyhnutnú potrebu vytvoriť slovenský literárny jazyk,

hovoril, že čeština a ňou napísané knihy sú pre rozvoj duševného života slovenského ľudu nedostatočné, že slovenský jazyk nie je o nič chudobnejší ako iné jazyky a je vhodný na to, aby sa stal jednak literárnym jazykom, jednak aby sa používal v iných oblastiach spoločenského života. Štúr tvrdil, že základom nového literárneho jazyka musí byť stredoslovenské nárečie. Štúr dal opis fonetickej skladby slovenského jazyka a určil základné princípy pravopisu. Z jeho lingvistických poznámok vidieť, ako dokonale poznal slovenské dialektky, aký mal lingvistický postreh a ako dokonale vedel zovšeobecňovať gramatický materiál. Zdôrazňoval, že jeho gramatika nie je založená na mechanických pravidlách, ale „na štúdiu a vysvetlení vnútornej štruktúry a skladby nášho jazyka...“

L. Štúr dôsledne a prenikavo na základe jazykovedných metód preštudoval a zovšeobecnil najdôležitejšie zvláštnosti stredoslovenských, východoslovenských a západoslovenských dialektov a využil ich pre slovenský literárny jazyk.

N. A. Kondrašov obšírnejšie rozobral otázku, ako prijali Štúrovi súčasníci jeho jazykovú reformu.

Slováci oboch vyznaní (katolíci a evanjelici) prijali sústavu nového literárneho jazyka, ktorú vypracoval Ľudovít Štúr. Treba poznamenať, že činnosť štúrovcov v oblasti jazykovedy vyvolala zo strany niektorých predstaviteľov českého národného obrodnenia ostrý protest z obavy, že samostatný literárny vývin Slovákov spôsobí národné rozdvajenie českého a slovenského národa. Kollár, Šafárik, Palacký odsudzovali štúrovcov. Život však ukázal, že myšlienky Štúra a jeho prívržencov boli správne. Česi a Slováci v jednom štáte za vzájomnej spolupráce budujú novú spoločnosť. Len dnes dostávajú Štúrove slová, ktorými končí svoju knihu o nevyhnutnosti vytvorenia slovenského literárneho jazyka, pravý zmysel: „Kto sa teraz od bratov svojich trhá, padne pod najťažšiu odpoveď pred národom naším. My v tomto zväzku s nimi, ako sme boli, aj naďalej ostaf, čokoľvek znamenitého yvedú si osvojovať, s nimi v duchovnom sporení stáf a kde i budeme môeť čo dobrého urobiť, vykonať chceme, ako to naspáf od nich ako bratov očakávame.“

Lingvistická činnosť Ľudovíta Štúra umožnila slovenskému ľudu vytvoriť nástroj, pomocou ktorého víťazne vyšiel z boja za národnú a sociálnu slobodu.

Členovia a aspiranti Slovanského ústavu Akadémie vied SSSR, členovia Slovanského výboru, zástupcovia Sväzu sovietskych spisovateľov, študenti, aspiranti a profesori Moskovskej štátnej univerzity M. V. Lomonosova, ako aj zástupcovia iných verejných organizácií Moskvy, prítomní na zasadnutí, si s veľkým záujmom vypočuli referáty o činnosti vynikajúceho predstaviteľa slovenského národa — Ľudovíta Štúra.